

Når erindringer dukker op ud af det blå

Små børns spontane erindringer

”Hvad har du lavet i børnehaven i dag, Jacob?” spørger Jacobs far. Efter lidt stilhed svarer Jacob: ”Det ved jeg ikke, det kan jeg ikke lige huske.” De fleste, der enten har små børn eller arbejder med disse størrelser, kan nikke genkendende til, at det kan være en udfordring at få små børn til at fortælle om, hvad de har oplevet. For voksne er det nemt at genkalde erindringer, men for små børn er det overraskende svært, og erindringerne kan virke gemt væk bag lås og slå. Jeg har i mit ph.d.-projekt forsøgt at finde nøglen til at få låst op til børns erindringer. Eksemplet med Jacob og hans far tjener muligvis som et uskyldigt eksempel, men i visse tilfælde er vi stærkt afhængige af børns hukommelse. F.eks. i retslige sammenhænge, hvor barnet er det eneste vidne til en begivenhed. Her er det helt centralt at vide, hvordan vi får adgang til børns erindringer.

Typisk, når vi har brug for at få adgang til børns hukommelse, gør vi det ved at *spørge* til en erindring. Gennem eksperimentelle undersøgelser i et laboratorium af mere end 400 børn i alderen 2 til 4 år har jeg forsøgt at vise, at nøglen til at få adgang til børns erindringer går gennem en anden vej.

To måder at huske på

Fra forskning på voksenområdet ved vi, at der basalt set er to måder at komme i tanke om erindringer. Vi kan bevidst og strategisk forsøge at fremkalde en erindring, typisk foranlediget af et spørgsmål: ”Hvad lavede jeg i børnehaven?”. Der findes dog et hidtil overset alternativ, idet vi sommetider spontant, uden foregående spørgsmål kommer i tanke om en erindring. Dette er typisk forårsaget af en unik ledetråd i vores omgivelser: ”Jeg var på en togtur med børnehaven”, udbryder Jacob spontant, ud af det blå, til sin far, da de nogle dage senere passerer byens togstation (hvor togstationen fungerer som ledetråd).

Strategisk/ viljestyret genkaldelse

Afhængig af frontallapperne

Erindring

Spontan/ ikke-viljestyret genkaldelse Ledetråd

Mindre afhængig af frontallapperne

Figur 1: Strategisk og spontan genkaldelse

Der er altså tale om to forskellige måder at få adgang til en og samme erindring. Hvor *strategisk genkaldelse* formodes at være afhængig af frontallapperne, antages det, at *spontan genkaldelse* er mindre afhængig af frontallapperne (se figur 1).

I mit ph.d.-projekt undersøgte jeg systematisk de to former for genkaldelse hos de samme børn, hvoraf – den spontane form for genkaldelse – stort set har været overset inden for forskningen i børns hukommelse. Ved ikke at forholde os til spontan genkaldelse, risikerer vi at undervurdere børns hukommelseskompetencer, idet den spontane genkaldelsesform pga. de simple mekanismer alt andet lige må være en mindre krævende måde for små børn at huske en begivenhed. Udfordringen består naturligvis i at undersøge et mentalt fænomen ved børn, der opstår spontant, og muligvis er denne udfordring medvirkende til, at børns spontane genkaldelse hidtil ikke er blevet undersøgt under kontrollerede og systematiske forhold. En nyligt udviklet metode har dog gjort det umulige muligt.

Kan man overhovedet undersøge mentale fænomener ved små børn i et laboratorium?

Jeg er tit blevet mødt med skepsis, når folk hører, at jeg undersøger børns hukommelse i et laboratorium, og netop dét er en af grundene til, at jeg har meldt mig til Ph.d. Cup. Jeg vil gerne vise, hvordan det kan lade sig gøre. Desuden vil jeg også gerne fremhæve den psykologiske grundforskning – et område, der ofte bliver nedprioriteret til fordel for mere anvendelsesorienteret forskning. Med grundforskningen kan vi være med til at kortlægge børns psykologiske udvikling. En viden, vi er afhængige af, hvis vi skal kunne hjælpe børn, for hvem udviklingen ikke forløber normalt, men også, hvis vi vil skabe de bedste betingelser for 'almindelige' børns udvikling.

Hvorfor overhovedet interessere sig for børns hukommelse?

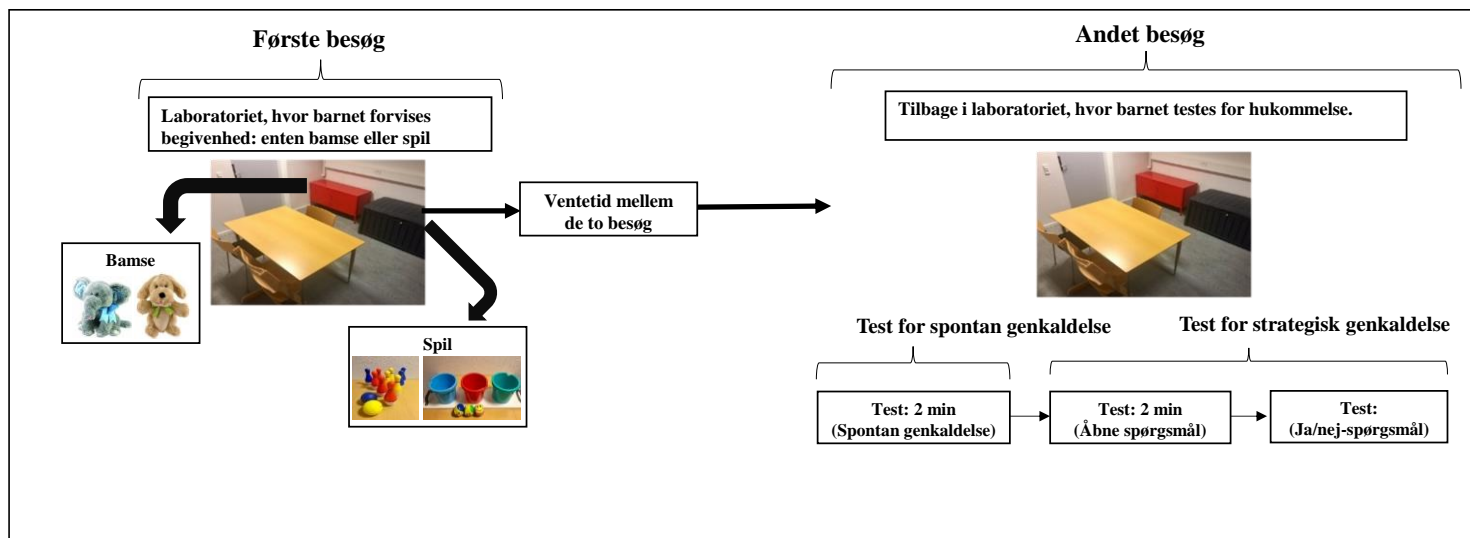
Hukommelse spiller en rolle i næsten alle aspekter af både børn og voksnes liv. Vi tænker næppe over det i det daglige, men vores erindringer er med til at definere os, og fortæller os, hvem vi er over tid. Det vil sige, at vores erindringer giver os en forståelse af, at vi er den samme person i dag, som vi var i går. Derudover er vores hukommelse fremadrettet, hvilket vil sige, at vi husker, for at klare morgendagens problemer bedre end i går. I det store hele fremmer det vores psykiske velbefindende, at vi ved, hvem vi er, og hvor vi kommer fra, og vores erindringer spiller dermed en stor betydning for vores trivsel. Desuden fremmer det børnenes sproglige udvikling, når vi taler med dem om erindringer og det styrker også deres emotionelle udvikling ved, at de bliver bedre til at genkende og håndtere følelser.

Når det er sagt, så er det også en velanset anskuelse, at de tidlige oplevelser og erfaringer i barndommen er afgørende for vores senere udvikling og trivsel. I den forbindelse er det et paradoks, at de fleste voksne enten ikke har eller har meget få erindringer fra de første 3-4 år af deres liv. Dette fænomen betegnes som barndomsamnesi og har for udviklingspsykologien længe været et mysterium. Bl.a. på grund af dette fænomen var man længe overbevist om, at små børn ikke var i stand til at danne varige erindringer, og indtil omkring 1980 var der således kun foretaget ganske få undersøgelser af børns erindringer. Ved at undersøge udviklingen af hukommelsen kan det udover at give indsigt i, hvordan vi i det daglige kommer i kontakt med børnenes erindringer, også hjælpe os til at forstå barndomsamnesi.

Hvordan undersøgte jeg børnenes erindringer?

Børnene i alderen 2 til 4 år gæstede laboratoriet med deres forældre af to omgange. Laboratoriet var sparsomt indrettet med bord og stol til at sidde ved, og to kasser (en sort og en rød), der hver især indeholdt hhv. en begivenhed med spil eller en begivenhed med bamser. Ved det første besøg blev børnene præsenteret for én af de to unikke begivenheder – enten nogle søde bamser, der kunne synge og bevæge sig eller et kastespil, hvor man kunne vinde præmier. Efter enten 1 uge, 1 måned, 3

måneder eller 9 ½ måneder vendte børnene tilbage til laboratoriet, hvor jeg testede både de spontane og strategiske erindringer for den oplevede begivenhed (se figur 2).

Figur 2: Forsøgsdesign

Remedierne til begivenhederne var kun synlige og tilgængelige for børnene, når de blev præsenteret for dem, og ellers var disse gemt væk i de aflåste kasser ved selve testen af hukommelse.

Testen for spontan genkaldelse forløb således, at børnene sammen med deres forælder sad og ventede i 2 min. i laboratoriet, mens jeg som forsøgsleder forlod laboratoriet. På intet tidspunkt blev børnene informeret om, at de skulle huske noget, og på intet tidspunkt blev de bedt om at hente en erindring frem. Efter de 2 min. vente jeg tilbage til forsøgslokalet, hvor jeg stillede børnene både åbne spørgsmål ("hvad skete der sidste gang du var her?") og lukkede ja/nej-spørgsmål ("så du, hvad der var i den røde kasse, da du var her sidst?"). Efter gennemførelsen af forsøget, blev optagelserne fra de enkelte test kodet og analyseret af uvildige kodere, som hverken vidste, om de 2 min. optagelser var fra første eller andet besøg, eller hvilken begivenhed ('bamse' eller 'spil') børnene var blevet vist.

Idet de 2-årige børn er mere begrænsede af deres sproglige formåen end de 3- og 4-årige, var fremgangsmåden en anelse modificeret for dem, således, at det ikke kun var de verbale, spontane erindringer, der blev testet, men også de nonverbale. De 2-årige havde derfor mulighed for at gengive begivenheden både ved hjælp af sprog og motoriske handlinger. Dette for at sikre, at det ikke var børnenes sproglige formåen, der ville være til hinder for, om de gengav en erindring.

At undersøge mentale fænomener ved små børn i et laboratorium er ikke den eneste udfordring

Udover resultaterne fra mine eksperimentelle studier, blev jeg i min forskningsproces også klogere på, at der var flere udfordringer forbundet med at foretage eksperimentelle undersøgelser af små børn. En væsentlig udfordring var overhovedet at gennemføre systematiske undersøgelser med børn i 'tumlingealderen', der som udgangspunkt ikke havde nogen interesse i at skulle deltage i mine studier. De havde jo ikke selv meldt sig til. Det var dermed en vigtig forudsætning, at de fandt studiets indhold interessant og forståeligt, og derudover krævede det engagement og indlevelse fra min side for at sikre deres villighed til at deltage.

På grund af børnenes sproglige formåen (eller manglen på samme) og ligeledes begrænsede forudsætninger for på et højere plan at overveje deres hukommelsesmæssige evner, krævede det en del opfindsomhed (og måske også en vis portion held) at udvikle en metode til at undersøge spontane erindringer på, men lige præcis disse faktorer er med til, at jeg finder forskning i børns udvikling enormt interessant, og jeg fremhæver dem her, da dette også har betydning for, hvor meget og hvilken viden vi kan frembringe om børns udvikling.

Jeg synes, jeg lykkedes med at imødekomme disse udfordringer, og jeg vil i det følgende præsentere, hvad jeg fandt i mine studier.

Hvad er nøglen til at få adgang til børns erindringer?

Det gjorde en stor forskel for børnene, om de havde mulighed for at komme i tanke om begivenheden spontant eller strategisk. Når børnene blev adspurgt direkte om deres første besøg (strategisk genkaldelse), havde børnene store vanskeligheder ved at svare på det - på trods af, at de kort forinden selv (og spontant) havde fortalt om den oplevede begivenhed. I testen for strategisk genkaldelse klarede de 4-årige sig systematisk bedre end de 3-årige – præcis, som man plejer at finde i undersøgelse af børns hukommelse. Når vi så på de spontane erindringer, var billedet ganske anderledes: Næsten halvdelen af børnene nævnte spontant noget, der var relateret til den begivenhed de oplevede under deres første besøg i laboratoriet, når deres spontane erindringer blev testet, og de 3-årige klarede sig lige så godt som de 4-årige. Og selv 2-årige havde spontane erindringer!

Måden at "spørge" til erindringerne kunne ikke forklare resultaterne alene. Det havde også betydning, at børnene vendte tilbage til de samme omgivelser, der trods laboratoriets sparsomme indretning indeholdt nogle særlige ledetråde. Antallet af erindringer lod sig nemlig ikke påvirke af, om børnene vendte tilbage efter 1 uge eller helt op til 9½ måned. Jeg fandt altså ikke det typiske fald i erindringer over tid, som man ellers mange gange finder i forskning med hukommelse. Det er derved kombinationen af både genkaldelsesmåde og de rette ledetråde, der synes at være en væsentlig fremgangsmåde, hvis vi vil have adgang til børns erindringer.

Fordelen ved en undersøgelse under kontrollerede forhold som denne er, at jeg kunne være helt sikker på, hvad børnene havde oplevet, og ligeledes var jeg i stand til at sammenligne børnenes erindringer, fordi de havde oplevet den samme begivenhed! Dette øgede i betydelig grad pålideligheden af undersøgelsen!

Hvis vi vil have adgang til børns erindringer, bør vi nøje overveje, hvordan vi gør det. Hvilke kriterier og forudsætninger opstiller vi for, at børnene kan huske? I stedet for blot at spørge til børns erindringer, bør vi sikre, at vi har de rette ledetråde til at hjælpe deres hukommelse på vej. I en retslig sammenhæng, vil kombinationen af ledetråde og muligheden for spontan genkaldelse være nøglen til at få adgang til børnenes erindringer.

Næste gang Jacobs far ønsker at høre om, hvad Jacob har lavet i børnehaven, kan han med rette modtage ledetråde fra børnehavens personale bl.a. i form af billeder fra dagens gang, for på den måde at hjælpe Jacobs hukommelse på vej. Ved at tale med Jacob om hans erindringer, vil Jacobs far kunne være med til at støtte op om Jacobs psykologiske udvikling og trivsel, idet vi på mange måder er et produkt af vores erindringer.

Toril Sveistrup Jensen,
Cand.psych., PhD